

UN BON LLIBRE DE GUERRA

El Primer Arlequí fou el debut literari de Pere Calders. D'això tot just fa dos anys. Eren uns contes aplegats sota el títol del primer i precedits d'un pròleg lleugerament irritant, per l'aire de superioritat protectora que tenia, de Josep Janés i Olivé, editor i director de la col·lecció on eren publicats. Més tard, i a la mateixa Biblioteca, Pere Calders donava al públic una novel·la, *La glòria del Doctor Larèn*, que no alterava pas el bon judici que *El Primer Arlequí* havia merescut de la crítica i que encara el confirmava, en demostrar l'aplicació reeixida d'unes facultats narratives i d'una imaginació ja acreditades a realitzacions més ambiciosos que el conte. I, això no obstant, en tenir avui a les mans i rellegir aquest "document de la guerra" que es diu *Unitats de xoc*, publicat per l'Editorial Forja en una edició que ha tingut l'honor d'ésser patrocinada per la INSTITUCIÓ DE LES LLETRES CATALANES, és més als contes que no a la novel·la que voldria referir-me, no sols com a punt de comparació dels indubtables avanços que ha fet Pere Calders en la literatura, sinó per a trobar-hi semblances i relacions que testimonien implícitament la unitat de l'obra de llur autor.

Carles Riba ha prologat *Unitats de xoc*. El seu pròleg és, en realitat, tot un assaig crític sobre el llibre de Pere Calders. En subratlla, com és just, el profund sentit d'humanitat que té l'obra, tot i ésser inspirada i provocada per una cosa tan inhumana com és la guerra. És amb l'ànima que Calders sent la guerra, i és partint de les realitats humanes elementals que troba en el seu esperit que aconsegueix d'evadir-se de la preocupació del "jo"; de submergir-se, com a protagonista anònim i sempre conscient, en el gran drama que es representa al seu voltant; de pintar, en el seu cas individual, el cas de tots els soldats que van a fer la guerra, convençuts que fan llur deure i sense renunciar mai a llur personalitat, perquè ells que es feien, amb els mateixos mots que ell emprà, raonaments simples com aquest: *Hauria de passar quelcom de terrible perquè nosaltres, que de fet som una gent seleccionada, haguéssim d'abandonar la nostra casa per anar al front, perquè a casa nostra era el món tal com el vèiem i l'estimàvem*, després de conèixer i sentir la realitat cruel i heroica de la guerra, escriuen: *Per damunt de tots els episodis que ens afligeixen, sentim l'orgull infinit d'ésser la generació escollida per a precipitar un procés històric important, no tan sols per al nostre poble, sinó per a tots els pobles d'Europa*. I més endavant: *Fins aquells de nosaltres menys preparats, fins els que no saben llegir ni escriure, fins els que manquen d'una educació política, s'adonen que nosaltres som, avui, la millor joventut de la terra*. Heus ací la corba de l'evolució i com arriba al seu objectiu. I això no obstant, ni en el començament del volum, quan l'autor surt de Barcelona cap a la seva base d'incorporació; ni en els capítols que descriuen l'assimilació perfecta d'aquell sentiment complex, indispensable en la guerra, que es diu "esperit de cos"; ni en les darreres pàgines, on

assistim a la tràgica grandesa de les línies de foc, Pere Calders no renuncia a la seva personalitat, a les seves dots d'observació, a la ironia, quan s'escau, o a l'admiració franca, quan els homes o els esdeveniments en són mereixedors.

I és en aquests dots personals d'observació, en l'estil del literat, en resum, que és sempre present en el llibre, encara que aquest sigui ben despallat de tot artífici literari, que trobo i recullo aquells reïssos dels contes de Pere Calders que he aïllat en començar. El capítol *La casa morta*, purament anecdòtic en el llibre, una mica banal i tot si tant voleu primfilar, m'ha fet pensar en una narració continguda en *El Primer Arlequí* i que es titula *El pas del temps en el Museu Sentimental*. Aquest paràgraf, per exemple: *Hi ha quelcom de rar en l'atmosfera d'aquesta habitació. Tota la casa fa sentor d'humitat i de resclosiment; però la nova cambra sembla més aïrejada i fa l'efecte que l'escalí familiar no n'és tan absent. És com un organisme viu que subsisteix dintre d'un gran cos mort; no podríem explicar-ho amb gaire precisió, però es tracta d'una sensació clara, que ens afecta d'una manera física. I el més extraordinari és que això que ens hauria de tranquil·litzar ens encongeix l'esperit inexplicablement, podria haver-se encabrit, sense gaire esforç, en aquell conte singular. ¿No era, per ventura, aquell Museu Sentimental, la prefiguració, en els somnis de Pere Calders, d'aquesta casa deshabitada que havia de trobar a Castelló, en la seva experiència bèl·lica? ¿I la descripció d'aquella infructuosa recerca d'uns espies amagats en la tenebra de la muntanya no és la transposició a la realitat d'una nova *Pista fantasmal* com aquella que dona títol a un conte situat a mig camí exacte entre Poe i Twain i en el qual la fantasia de Pere Calders desplegava les seves arts màgiques? Document de guerra com és aquest llibre, la imaginació hi ha estat posada de banda i només hi regna la realitat. Però la manera com aquesta realitat és evocada, les anotacions marginals que ella suggereix a l'autor donen la mesura del seu talent literari. I, encara, *Unitats de xoc* revela que la corda patètica, que fins ara semblava estranya a Pere Calders i absent del joc enginyós i cerebral de la seva inspiració, ara vibra en les seves mans amb una continguda i punyent intensitat, quan evoca el seu fill que ara comença a caminar i que associarà el mot "pare" a un marc de pell amb un retrat dins; quan descriu les reaccions d'aquell heroic catorzè batalló, en uns paràgrafs concisos i directes; quan troba, a la Casa de Correus de Terol, un munt de cartes familiars de soldats feixistes i en transcriu fragments. Tot el dolor de la guerra amb la part de patètic i de sublim que pot esdevenir aquest dolor anònim, se us fa tangible.*

R. TESIS I MARCA

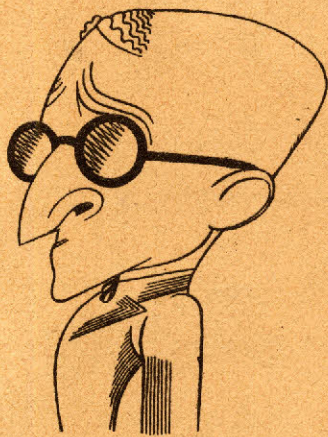
Nº 89
de

Agost, 1938

"UNITATS DE XOC"

El "Llibre Verd" dels nostres ninotaires Kalders i Nyerra

Els carrabiners de "L'Esquella de la Torratxa" van essent un llibre de guerra que ens fa quedar d'allò més bé

Potser els nostres lectors han trobat a mancar, fins ara, la nostra veu autoritzada, per bé que riallera, en el concert desconcertant i incabable dels justíssims elogis que, públic i crítica, han vingut dedicant, amb una assiduïtat envejable, al llibre de guerra «Unitats de Xoc», escrit pel ninotaire i ex editorialista de L'ESQUELLA DE LA TORRATXA Pere Calders i il·lustrat pel nostre no menys cèlebre ninotaire Nyerra, aquell que dibuixava aquells ciutadans-morses, que ja s'havien immortalitzat a les nostres mai prou llegides pàgines.

Es natural, per altra part, i vostès se'n faran perfecte càrrec, que nosaltres no havíem pas d'ésser els primers de bombejar uns companys que són tan consubstancials amb l'obra benemèrita que fem, tot fent broma, els que fem L'ESQUELLA, doncs semblaria que ens bombejàvem nosaltres mateixos.

Per a nosaltres, l'èxit esclatant de Calders i Nyerra, els «marcialis carrabiners» de casa, com els diem a casa nostra, que és la de vostès (Aragó, 290), no ha estat gens sorprenent. Els hem criat als nostres pits, encara que mal ens està el dir-ho, i res que ells facin, per bo que sigui i per molt que vostès ho celebrin, no ens pot venir de nou.

Es per això que hem volgut que tothom digués la seva, i nosaltres, acostumats a esperar i més acostumats encara a què el temps ens doni la raó, no ens ha semblat mai tard per dir la darrera paraula i resumir, amb el nostre prestigiós i mai prou ponderat criteri, tots els afalacs que han estat prodigats als nostres benivolguts companys.

La nostra actitud, modesta com la violeta i plena d'un perfum subtil d'honesta satisfacció, ha estat premiada per la negligència dels entesos, que sempre baden i sempre es deixen el millor al tinter o a la lavativa de l'estilogràfica, com deia en Pic.

Tothom ha descobert qualitats literàries i poètiques en Pere Calders i meravelles inèdites en l'il·lustrador Clauselles, que com ja hem dit, no és altre que el nostre estimat carrabiner Nyerra.

Uns han ponderat la probitat històrica del

llibre, altres l'impecable prosa, altres els gravats evocadors de Nyerra, d'altres la senzilla virtut del llibre de no abastar propòsits desmesurats.

Hom ha pronosticat a llurs autors una immortalitat que, encara no els és peremptòria, puix que per ara són joves i ben parits.

Aquest crític ha dit que «Unitats de Xoc» és el millor llibre de guerra que s'ha publicat en les darreres vint-i-quatre hores...

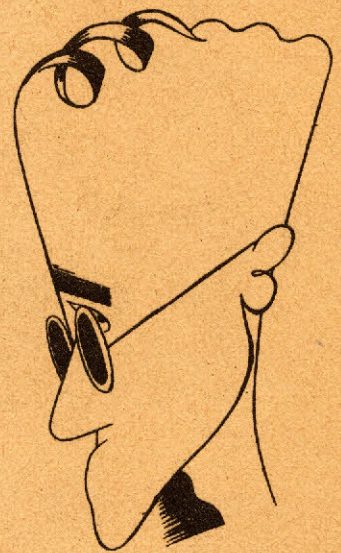
Aquell, ha discrepat afirmant que la bella producció de Calders, il·lustrada per Clauselles, era una delicada aportació a la pau.

Aquest amic ha elogiat l'estil, l'altre l'edició; el de més enllà, el paper i fins i tot hi ha qui ha parlat, entusiàsticament, del relligat.

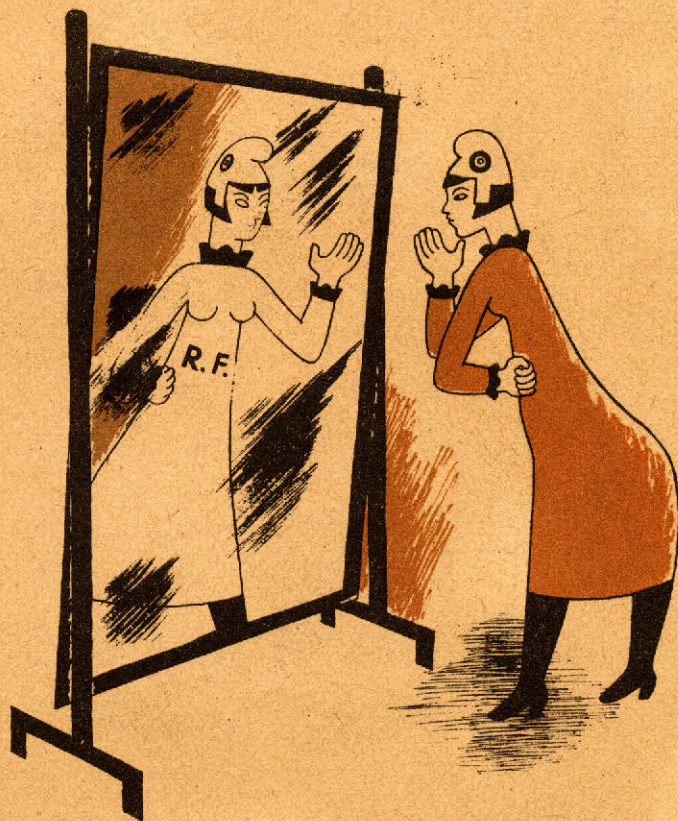
Però tothom s'ha descuidat dues coses, a quina més important i essencial per a la bona vida d'un llibre que s'estimi, si és de guerra com si és de pau i més encara si és de Pere... de Pere Calders.

Sobretot si és de Pere Calders, repetim-ho, que per sobre de tot és i ja ho era abans d'ésser carrabiner, un humorista i ninotaire destacadíssim del millor que teníem a L'ESQUELLA DE LA TORRATXA, que és com si diguéssim el millor del món.

Per acabar d'arrodonir aquesta afirmació,

afegim que Nyerra es troba en el mateix cas i també era com els lectors de L'ESQUELLA saben sobradament del bo i millor de L'ESQUELLA DE LA TORRATXA, que és com si tornéssim a dir: el millor del món.

KALDEES

LA LINIA MAGINOT

--Em sembla que si no em bellugo una mica perdré la línia.

(Dibuix de Kalders)